

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Lep

**Moralizacija, racionalizacija in naturalizacija kot diskurzivne
strategije pri parlamentarni razpravi ob sprejemanju
Družinskega zakonika leta 2012**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Lep

Mentorica: doc. dr. Andreja Vezovnik

**Moralizacija, racionalizacija in naturalizacija kot diskurzivne
strategije pri parlamentarni razpravi ob sprejemanju
Družinskega zakonika leta 2012**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

Moralizacija, racionalizacija in naturalizacija kot diskurzivne strategije pri parlamentarni razpravi ob sprejemanju Družinskega zakonika leta 2012

Povzetek: Osredotočala sem se na načine parlamentarnega razpravljanja o Družinskem zakoniku leta 2012, kjer se je politična debata močno polarizirala okoli treh kontroverznih tem: definicija družine, definicija zakonske zveze in pravice do posvojitve za istospolne partnerske zveze. Raziskovala sem razsežnost agonističnega pluralizma s pomočjo orodij, ki identificirajo raven (de)politiziranosti v razpravah skozi diskurzivne strategije moralizacije, racionalizacije in naturalizacije. Analizirala sem štiri transkripte parlamentarnih sej, ki so obravnavale temo Družinskega zakonika, kjer sem sprva besedilo kodirala, dodala pregled najpogostejših argumentov po Waltonovi argumentacijski shemi in slednje, ugotavljala prisotnost depolitizirane razprave v izjavah ključnih akterjev v parlamentu. Predpostavila sem tri hipoteze, in sicer 1) da je bila diskurzivna strategija depolitizacije prevladujoča, 2) da so depolitizacijsko strategijo praviloma uporabljale desne politične stranke in 3) da so politizacijsko strategijo uporabljale praviloma leve politične stranke. Praviloma so politizacijsko strategijo za obravnavo argumentov uporabljali predvsem zagovorniki zakonika, torej SD, LDS, Zares, DeSUS in Solidarnost ter depolitizacijsko nasprotniki: SDS, SNS, SLS. Raven agonističnega pluralizma se giba med parlamentarno raznolikostjo in pluralizmom. Bile so torej tako antagonistične kot agonistične razprave, s tem da je bilo več depolitizacije prisotne pri nasprotnikih zakonika, zato ne morem depolitizacije in pomanjkanja kultiviranega govora posplošit na celotno parlamentarno razpravo – zatorej sem lahko hipotezo 1 le delno potrdila, pri čemer sem hipotezo 2 in 3 potrdila.

Ključne besede: Družinski zakonik, depolitizacija, agonistični pluralizem, istospolna partnerstva

Moralization, rationalization and naturalization as discursive strategies in parliamentary debate about Family law in 2012

Abstract: I was focusing on analysing the parliamentary debate about Family law in 2012, where the debate was strongly focused on three controversial themes: definition of family, definition of marriage and the right for same-sex partnerships to adopt children. I was exploring the scope of agonistic pluralism with help of tools that identify the level of depoliticization in debates through discursive strategies of moralization, rationalization and naturalization. I have analysed four parliamentary transcripts. Firstly, I have coded the transcripts, listed the most common type of arguments based on Walton's argumentation schemes and then analysed the presence of depoliticization in the vocabulary of main actors in the parliament. I listed three hypotheses: 1) discursive strategy of depoliticization was dominant in the parliament, 2) depoliticization strategy was mostly used by right wing politicians and 3) politicization strategy was mostly used by left wing politicians. Politicization strategy was mostly used by liberals and social democrats, whereas depoliticization strategy by all politicians of the right. The level of agonistic pluralism is somewhere between parliamentary diversity and pluralism – there were antagonistic and agonistic debates, but more depoliticization was present by the opposers of the Family Law, that is the reason why I could confirm the hypotheses 1 only partly, in contrast to hypotheses 2 and 3, which I could confirm fully.

Key words: Family Law, depoliticization, agonistic pluralism, same-sex partnerships

Kazalo

1	OPIS REFERENČNEGA VPRAŠANJA	5
2	TEORETSKO IZHODIŠČE	7
3	(DE)POLITIZACIJA – DISKURZIVNA PRAKSA	8
3.1	Krajše o diskurzu	13
3.2	Depolitizacijska politična kriza	14
4	RADIKALNA POLITIKA	15
4.1	Diskurzivni konstrukt javne politike	16
5	MEDIJSKA ANALIZA POROČANJA MEDIJEV V ČASU PARLAMENTARNIH RAZPRAV	17
5.1	Uvod v medijski vpliv	17
5.2	Opis vzorca in ugotovitve	17
5.3	Ocena medijske krajine	18
6	METODOLOGIJA	20
6.1	Opis vzorca in vira	20
7	ANALIZA PARLAMENTARNIH RAZPRAV	22
7.1	Vsebinski pregled parlamentarnih razprav in interpretacija	23
7.1.1	Argument iz ekspertnega mnenja	23
7.1.2	Argument večinskega mnenja: zakonik in družbene razmere	23
7.1.3	Argument iz analogije	24
7.1.4	Argument spolzkih tal	24
7.2	Interpretacija in diskurzivne strategije	25
7.2.1	Ideološka preloma	25
7.2.2	Ideološka kultura	26
7.2.3	Depolitizacijske prakse – racionalizacija, moralizacija, naturalizacija	27
7.2.4	Parlamentarna krajina	28
7.3	Preverba hipotez	28
8	DISKUSIJA	30
9	APLIKACIJA NA SODOBNO OKOLJE IN MOREBITNE IZBOLJŠAVE	32
10	VIRI	34

1 OPIS REFERENČNEGA VPRAŠANJA

Referendum o družinskem zakoniku je v Sloveniji potekal dvakrat, in sicer leta 2012 ter leta 2015. Osredotočila sem bom na analizo pobud in kampanj za in proti sprejetju Družinskega zakonika 2012. Vprašanje na referendumu se je glasilo: "Ali ste za to, da se uveljavi Družinski zakonik (DZ), ki ga je sprejel Državni zbor na seji dne 16. junija 2011?"

Slovenski parlament je sprejel zakon o Družinskem zakoniku 16. junija 2011. Temeljna sprememba zakonika bi bila legalizacija istospolnih partnerstev (ne zakonskih zvez), pri čemer ni bilo specifičnih pobud zgolj za posvojitve otrok, temveč je bil predlog, da bi otrok lahko bil posvojen, če ga je eden izmed partnerjev imel v prejšnji zvezi (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2011). Ko je parlament sprejel Družinski zakonik v juniju 2011, je Aleš Primc (vodja Civilne iniciative za družino in pravice otrok, organizirano v letu 2011 kot odziv na Družinski zakonik) začel kampanjo in zbral podpise proti potrditvi novega Družinskega zakonika (MMC RTVSLO, 2012). Predlog zakonika je bil posledično dodeljen za referendum, ki je potekal 25. marca 2012.

Najbolj problematični aspekti razpravljanja o referendumu in referendumski kampanji so bili načini argumentiranja in diskurzivne strategije, ki so jih politiki uporabljali. Pogosto obravnava argumentov ni bila v političnih ozirih, temveč je bilo veliko pozornosti posvečeno bodisi posvajanju otrok, bodisi implicitnemu sporočanju homofobnih sporočil. Politična debata se je v parlamentu močno polarizirala okoli treh spornih tem: definicija družine, definicija zakonske zveze in pravice do posvojitve za istospolne partnerske zveze. Razprava je bila moralistična in ideološka, torej depolitizirana, le z občasnimi pozivi h konsenzu (Vezovnik, 2015, str. 1192).

V moji diplomski nalogi se osredotočam na parlamentarne razprave, ki so potekale v času pred-referendumske kampanje o Družinskem zakoniku. Analizirala bom argumente in vidike depolitizacije kot diskurzivnega orodja za argumentacijo določenih stališč. Zanima me razsežnost agonističnega pluralizma¹ v slovenskem parlamentu, kjer ne gre le za diferenciacijo mnenj, temveč ideološko diferenciacijo, ki se implementira v obliki argumentov za in proti. Raziskovala bom razsežnost depolitizacijskih oziroma politizacijskih

¹ Agonizem v oziru pluralne politike; v pluralni družbi ni moč uvrstiti zgolj enega diskurza, temveč vsaj diskurzivno diskontinuiteto, ki ponujajo različnost in politiko razločevanja – ne govorimo več torej o družbenih razredih, ampak o večglasju, kjer ima vsak subjekt svojo diskurzivno identiteto (Laclau in Mouffe, 1987).

strategij² v času parlamentarnih razprav, kjer bom proučevala ključne politične stranke, njihove predstavnike ter načine podajanja argumentov skozi argumentacijske sheme po Waltonu. Prav tako bom obravnavala obliko in stil razpravljanja o polemiki.

Preden se bom lotila analize parlamentarnega transkripta, bom predstavila medijsko analizo poročanja o Družinskem zakoniku v času političnih kampanj pred referendumom. S tem bom primerjala ugotovitve z vidika medijskega poročanja in ugotovitve z vidika parlamentarnih razprav.

V svoji diplomski nalogi se bom osredotočala na tri hipoteze:

1. V slovenskem parlamentu je bila depolitizacijska strategija prevladujoča pri obravnavi teme in podajanju argumentov.
2. Depolitizacijsko strategijo so v večji meri uporabljale desne politične stranke.
3. Politizacijsko strategijo so v večji meri uporabljale leve politične stranke.

V nadaljevanju naloge bom najprej opisala teoretsko izhodišče in pojasnila osnovne koncepte, ki sem jih uporabila v analizi. Temu bo sledila medijska analiza poročanja o Družinskem zakoniku v času kampanj pred referendumom, nato analiza parlamentarnega transkripta, interpretacija ter sklepi.

² Depolitizacija je diskurzivna logika, ki implementira in pozicionira teme kot naravne in logične. Posledično so dojete kot neizogibne s tremi diskurzivnimi strategijami: racionalizacija, moralizacija in naturalizacija. Politizacija je diskurzivna logika, ki ne stremi k iskanju dialektičnih pogledov, da bi poudarile moralni konsenz, temveč je cilj odkriti različne ideološke predispozicije (Pepermans in Maesele, b. d.).

2 TEORETSKO IZHODIŠČE

Večina evropskih držav je sledila trem korakom pri politiki sprejemanja istospolnih porok: dekriminalizacija, anti-diskriminacija in partnerska legalizacija. Dekriminalizacija je bila prva faza, kjer se homoseksualnost več ni kazensko preganjala, torej se je dekriminalizirala. Obdobje anti-diskriminacije je bilo povezano s političnimi in pravnimi ureditvami, kjer ne bi ločevali med posameznikovimi pravicami glede na spolno usmerjenost. Slednji politični korak, partnerska legalizacija, omogoča sklenitev zakonske zveze med istospolnimi partnerji (Waaldijk, 2000).

Prva evropska država, ki je dekriminalizirala homoseksualnost je bila Francija leta 1791, sledili sta ji Belgija in Luksemburg (1794) ter Nizozemska (1811). V okviru anti-diskriminacije je prva eksplicitno uredila politiko Norveška leta 1981; Slovenija leta 1995. Partnersko legalizacijo je prva sprejela Danska 1989, kateri so sledile Norveška, Švedska, Islandija in Belgija (prav tam, 2000).

Nadaljnje, tudi polje družine, kot boj za pravice LGBTQ, je bilo zmeraj del burnih političnih razprav, še posebej od devetdesetih let dalje, ko so se pojavljali predlogi za pravno ureditev istospolnih zvez. Predlog besedila Družinskega zakonika ja nastal leta 2009, ki je obsegal 303 člene; pripravilo ga je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki je predlog zakonika posredovalo v Državni zbor. Za obravnavo predloga Družinskega zakonika je pristojen Odbor za delo, družino, socialne zadeve in invalide, ki je z obravnavo zaključil 7. aprila 2011, med tem pa sta besedilo predloga analizirala Državni svet Republike Slovenije in Državni zbor Republike Slovenije. V taistem obdobju se je razvnela kontroverzna razprava v javnosti, predvsem z vidika pro et contra argumentov glede na določene člene zakonika, ki so jih nekateri dojemali kot sporne. Sporni so bili členi, ki so definirali družino, istospolno partnersko skupnost in možnost posvojitve za istospolne pare. 25. marca 2012 je potekal referendum, kjer se je večina (54,55 % od 30,31 % volilnih udeležencev) odločila za nasprotovanje sprejetju Družinskega zakonika, ki ga je Državni zbor sprejel na seji 16. junija 2011 (Vezovnik, 2015, str. 1191–1192).

V osnovi je bila ideja Družinskega zakonika odprava diskriminacije istospolnih družin v primerjavi z družinami heteroseksualnih partnerjev, saj so razmerja v istospolnih družinah del drugačne pravne podlage. Cilj je bil tudi, da so vsa družinskopravna razmerja urejena v enem zakonu, vključenem v predlogu zakonika (prav tam, str. 1192).

3 (DE)POLITIZACIJA – DISKURZIVNA PRAKSA

V svoji analizi bom operirala z analitičnimi koncepti, ki so mi pripomogli pri razlikovanju med različnimi svetovnimi nazori in ideologijami med političnimi strankami/politiki. Depolitizacija je diskurzivna logika, ki implementira in pozicionira teme kot naravne in logične. Posledično so dojete kot neizogibne s tremi diskurzivnimi strategijami: racionalizacija, moralizacija in naturalizacija. Racionalizacija in moralizacija sta opaženi, ko razlikujemo med odgovornimi in neodgovornimi akterji glede specifičnega področja, evalvacija pa sloni na moralnem konsenzu. Binarne opozicije se dogajajo torej pri debatiranju med pravilnimi in nepravilnimi stališči, pri čemer se ne debatira o sami temi/težavi. Naturalizacija se dogaja na dveh različnih ravneh: prvič, ko se naturalizira akcija, ki jo odgovorni akterji zahtevajo in drugič, naturalizacija določenih ideoloških preferenc glede konsenza, npr. prepoved istospolnih porok, da bi obvarovali otroke v moji analizi (Pepermans in Maesele, b. d.).

Wood in Flinders³ (2014, v Feldmann in Kuokštis, 2017, str. 359–360) sta definirala tri oblike depolitizacije: vladna, družbena in diskurzivna – kar se v praksi definira skozi institucije. Vladna depolitizacija ustvarja institucije, ki bi minimizale politično prevpraševanje avtoritet, npr. fiskalne institucije. Družbena depolitizacija poraja vprašanje, do katere mere je specifična problematika zadeva javne sfere in debate, npr. sindikati in LGBT skupnosti. Slednje, diskurzivna depolitizacija je področje neformalnih institucij ali norm, ki oblikujejo kolektivne ideološke preference skozi logiko in ustrezno vedenje.

Retorični aspekt depolitizacije predstavi družbene polemike tako, da ne ponudi ideološke alternative; na takšen način komunicirajo tudi politiki. Dejstvo je, da pri definicijah depolitizacije v literaturi avtorji praviloma omenjajo politike in njihove jezikovne kode, a depolitizacija je tudi prisotna pri nevladnih akterjih, ki imajo ponekod večji vpliv kot javne osebe (npr. pridigarji v primeru Družinskega zakonika) (Wood, 2016, str. 699–701). Vse tri oblike depolitizacije vključujejo prvine dekonfliktualizacije: konstrukcijo umetnega ugodja, zdravorazumskega konformnega uravnavanja zakonov, npr. prepoved pravice poročanja med istospolnimi partnerji, medtem ko zapostavljajo družbeni problem: homofobijo (Hunsmann, 2016, str. 808–809).

³ Flinders, M. in Wood, M. (2014). Depoliticisation, governance and the state. *Policy & Politics*, 42(2), 135–149.

V nasprotju z depolitizacijo je politizacija, ki naj bi bila zaželena in konstruktivno usmerjena. Je diskurzivna logika, ki ne stremi k iskanju nasprotujočih si pogledov, da bi poudarile moralni konsenz, temveč je cilj odkriti različne ideološke predispozicije. Predstavi ključne družbene akterje, njihove argumente ter tematiko umesti v del javnega diskurza, katerega cilj je progresivna sprememba in konstrukcija trajnostnega razvoja (Pepermans in Maesele, b. d.).

Politizacija je postopek, kjer ljudje redno in učinkovito izzovejo ustaljene družbene prakse in institucije, ki so objekt politične obravnave. Cilj je prepoznati različna politična mnenja in vrednote ter posledično odpreti debato (Hartley, Pearce in Taylor, 2016, str. 361–362). Chantal Mouffe meni, da je za dojetje političnega in odpiranje debate temeljno intelektualno razumevanje problematike in ne moralna ter etična prepričanja. Današnja demokracija naj bi delovala skozi register morale, kjer še vedno obstaja diskriminatorna dihotomija mi in oni, a ne skozi politične termine desne oziroma leve, temveč skozi oznaki pravilno in napačno (npr. razmišljanje) (Mouffe, 2011).

Ko obravnavamo raven depolitizacije (v parlamentu, ali katerem drugem medijskem prostoru), so pomembne štiri ravni analize, ki jih pojasnimo s pomočjo dveh spodnjih tabel: 1) ideološki prelomi, 2) razsežnost (objekti, akterji in ideološke preference strank) in oblike obravnave teme (vokabular in diskurzivne strategije), 3) ideološka kultura stranke (politiziranje/depolitiziranje) in 4) splošna raven agonističnega pluralizma v parlamentu (parlamentarna krajina) (Maesele in Raeijmaekers, 2017, str. 6).

Slika 3.1: Kriteriji tekstovne analize z vidika razsežnosti in oblike obravnave specifične teme

	ZAPIRANJE debate	ODPIRANJE debate	
	IZKLUČEVANJE	IZPOSTAVLJANJE	ŠIRITEV
RAZSEŽNOST akterji, preference	privilegiranje USTALJENIH preferenc in zahtev	identifikacija privilegiranih in prevladujočih svetovnih nazorov	vpeljava ALTERNATIVNIH preferenc in zahtev
OBLIKA diskurzivna strategija pozicioniranje de/legitimacija de/naturalizacija	DEPOLITIZACIJA konstrukcija argumenta: "ni veljavnih političnih nasprotovanj"	<i>identifikacija depolitizacijske oblike</i> dekonstrukcija argumenta: "ni veljavnih političnih nasprotovanj"	KULTIVACIJA konstrukcija "veljavnih nasprotovanj" POLITIZACIJA konstrukcija "veljavnih političnih nasprotovanj"

Vir: Maesele in Raeijmaekers (2017, str. 8).

Zgornja skica prikazuje analizo teksta skozi različne ravni. Obstajata dve tabeli, in sicer se zgornja uporabi pri prvi ravni analize določenega teksta, ko proučujemo raven depolitizacije. Ob obravnavni teksta se sprva orientiramo na glavne akterje in njihove ideološke preference – razsežnost teme. Nadaljnje, spodnja alineja raziskuje diskurzivne strategije oziroma celotno obliko teksta in vključuje koncepte kot so pozicioniranje, de/legitimacija in de/naturalizacija. Pozicioniranje se navezuje na specifični kontekst, kjer je cilj, da se občinstvo prepriča o določenih preferencah, da so prevladujoče (ali da so nezaželene). De/legitimacija je pojav, kjer akterji skušajo prepričati občinstvo, da so določeni akti ali prepričanja (ne)veljavni za debatiranje, npr. če strokovnjak pojasnjuje istospolne družine kot neracionalne, se sklicuje na (lastno) ekspertno mnenje in skuša dodati legitimnost k svojemu argumentu. Slednje, strategije de/naturalizacije praviloma skušajo le reproducirati družbeni konsenz s pomočjo zahtev in sklicevanja, npr. zaradi evolucije, zaradi resničnih dejstev, zaradi zdravorazumskega pogleda, itd (Maesele in Raeijmaekers, 2017, str. 10–11).

Različni stolpci prikazujejo bodisi odprto bodisi zaprto debato (glej Sliko 3.1 zgornja dva stolpca). Pri zapiranju debate govorimo o izključevanju nasprotujočih mnenj, natančneje o privilegiranju ustaljenih norm. Na ravni oblike teksta se izključevanje manifestira v obliki depolitizacije. Pri slednjih dveh stolpcih govorimo o odpiranju debate, kjer sta možni dve obliki, in sicer izpostavljanje ter širitev. Pri izpostavljanju se sodelujoči akterji zavedajo, da obstajajo privilegirane ideološke preference in na ravni oblike identificirajo depolitizacijo pri načinu razpravljanja, vendar ne ponudijo ideoloških alternativ. Slednje, pri širitvi kot obliki odpiranja debate govorimo o akterjih, ki ponudijo alternativne oziroma marginalne poglede na svet, kar se manifestira bodisi v obliki kultivacije ali politizacije. Pri kultivaciji se konstruirajo veljavna nasprotovanja, kjer so izpostavljeni aspekti denaturalizacije: problematizira se torej uveljavljene naturalizirane preference in predstavijo se nasprotujoča mnenja med akterji ter skupinami, kjer so problemi med njimi izpostavljeni kot rešljivi. Pri politizaciji pa se konstruirajo veljavna politična nasprotovanja, kjer se identificirajo ideološka nasprotovanja med akterji in skupinami kot nerešljiva oziroma ne s ciljem, da bi dosegli politični konsenz (Maesele in Raeijmaekers, 2017, str. 9–11).

Slika 3.2: Kriteriji parlamentarne krajine

razsežnost: enake ustaljene preference oblika: depolitiziran diskurz ENOTNOST ni politične debate	razsežnost: enake ustaljene preference oblika: politiziran diskurz KONFORMIZEM ni politične debate
razsežnost: različne preference oblika: depolitiziran diskurz RAZNOLIKOST ni politične debate	razsežnost: različne preference oblika: politiziran diskurz PLURALIZEM politična debata

Vir: Maesele in Raeijmaekers (2017, str. 12).

Zgornja tabela se obravnava po analizi kriterijev tekstovne analize na drugi ravni obravnave teksta, torej ko smo naredili celosten tekstovni pregled in lahko nato določimo specifično parlamentarno krajino, oziroma lahko poimenujemo različne ravni depolitizacije v parlamentu. Ko obravnavamo odnose med zaprto in odprto debato ter ravni politizacije in depolitizacije, lahko definiramo pojem ideološke kulture, ideološke krajine in ideološkega preloma.

Ideološko kulturo je moč določiti, ko smo analizirali tekst in ugotovili, kako pogosto se razprava odpira oziroma zapira. Koncept ideološke kulture je definiral Carvalho⁴ (Carvalho, 2007, v Maesele in Raeijmaekers, 2017, str. 11) kot skupnost idej, vrednot in prepričanj znotraj določenega občinstva – kultura v tem smislu pomeni trend družbene konstrukcije ideologij, ki pa jih vsak posameznik ponotranji drugače in ki so podvržene spremembam. Za pregled ideološke kulture je pomembna predvsem identifikacija ponavljajočih se prvin de/politizacije. Slednje sem raziskovala s primerjavo načina argumentiranja med različnimi političnimi strankami.

Slednje, ko smo primerjali različne ideološke kulture med strankami, lahko dokončno določimo raven agonističnega pluralizma, oziroma parlamentarno krajino (glej Sliko 3.2 besede v krepkem – štiri različne možne krajine). V nadaljevanju bom uporabila zgolj termin

⁴ Carvalho, A. (2007) Ideological cultures and media discourses on scientific knowledge: Re-reading news on climate change. *Public Understanding of Science*, 16(2), 223–243.

krajina, saj jo je moč aplicirati tudi v druge kontekste, npr. medijska krajina, televizijska krajina, itd. V teoriji so torej mogoče štiri različne oblike, in sicer govorimo o enotnosti in konformizmu takrat, ko stranke reproducirajo vselej enaka ustaljena prepričanja glede določene teme. Ne vsebujeta politične debate, ker ni nasprotujočih mnenj, četudi je pri konformizmu oblika politiziranega diskurza. Parlamentarna raznolikost je takrat, ko so stranke sicer predstavile različna ideološka izhodišča, ampak jih ne predstavijo z vidika nasprotujočih mnenj oziroma izpodbijanja različnih teorij – govorimo o raznolikosti, a ne pluralnosti. Predstavijo se različna pojmovanja, ki pa niso definirana kot medsebojno politično konfliktna. O pluralizmu lahko govorimo le takrat, ko stranke svoje pozicije predstavijo kot konfliktno in različne – takrat govorimo o agonističnemu izpodbijanju oziroma pluralizmu, saj stimulira spoštljivo debato o nasprotovanjih (Maesele in Raeijmaekers, 2017, str. 12–13).

Na ta način lahko tudi določimo raven agonističnega pluralizma. Politična filozofinja Chantal Mouffe je skozi svoja dela pisala o agonističnemu pluralizmu in kako se demokratična debata obravnava kot konfliktni konsenz – konsenz je nujen pri liberalni demokraciji, konflikt pa na ravni prevpraševanja ustaljenih vrednot. O agonizmu govorimo takrat, ko se v debati soočajo različne diskurzivne prakse in si udeleženci (mi/oni) medsebojno dajejo besedo ter ravnajo spoštljivo. Pri tem je pomembno obravnavati še dihotomijo mi/oni v političnem smislu – pri demokratičnih debatah naj bi sicer šlo za nasprotujoča mnenja, vendar pa zmeraj s ciljem skupnega konsenza. Mouffe le-temu nasprotuje in trdi, da je med različnimi ideološkimi izhodišči nemogoče določiti politični konsenz ali racionalno rešitev; slednje naj bi bilo ravno temelj demokratične politike in agonističnega pluralizma (Maesele in Raeijmaekers, 2017, str. 4–5).

V diskurzivnem procesu iskanja soglasja med npr. nasprotujočimi političnimi strankami, je dihotomija mi/oni pogosto diskriminatorno obravnavana – ni razlikovanja v političnem smislu, temveč na podlagi racionalističnih in moralističnih pogojev. Ne razlikuje se med bodisi levimi bodisi desnimi strankami, temveč o tem, kdo ima prav in kdo ne, kdo ravna odgovorno, kdo je racionalen, itd. V tem primeru ne gre več za agonistični pluralizem, temveč za antagonistični pluralizem – politični akterji postanejo sovražniki, radikalci, fundamentalisti, kjer dobijo nekatera prepričanja oznako preveč ekstremno in so s tem akterji izključeni iz politične obravnave. S tem Mouffe tudi definira pojem depolitizacije kot diskurzivne logike, ki postavi meje tega, kar je dojeto kot politično (Maesele in Raeijmaekers, 2017, str. 5).

V sklepnem delu analize je smotrno uporabiti tudi pojem ideološkega preloma, predvsem z vidika prepoznavanja dveh nasprotujočih radikalnih prepričanj v družbi. Prelomi reprezentirajo dva različna ideološka pola, in sicer tekmovanje med dvema konkurenčnima analizama o tem, kaj predstavlja napredek v družbi. Napredek se opredeli glede na politično-ideološke kategorije, npr. ekonomija, narava, družba – družbeno-ekonomski prelom vsebuje konkurenčne predstave o tem, kar je ekonomski napredek v družbi: na eni strani je popolna prevlada trga, na drugi strani pa se akterji zavzemajo za državne/javne institucije. Še en primer je tehno-okoljski prelom, ki predstavlja medsebojno tekmovalna prepričanja o okoljskemu napredku v družbi, natančneje o ravni posredovanja znanosti in tehnologije v naravo. Ideološki prelom je torej neki kontinuum, ki nudi številne različne interpretacije glede na določen družbeni problem (Maesele in Raeijmaekers, 2017, str. 6–7).

3.1 Krajše o diskurzu

Diskurzivne teorije so začele nastajati takrat, ko se je začelo širiti spoznanje o povezanosti politike in jezika pri vplivu na družbene spremembe; družbeni in politični dogodki namreč spremenijo naše dožemanje sveta in vokabular ter odpirajo možnost novih političnih strategij (Howarth in Torfing, 2004, str. 5). Obstaja več interpretacij diskurza in različnih pojmovanj; skozi prvo perspektivo se gleda na diskurz kot tekstovno enoto, torej semantične (proučevanje pomena besed) in pragmatične (pomen rabe izjav v določenih kontekstih) prvine jezikovnega koda. Prvi pristop se ukvarja predvsem z uporabo jezika na mikroravni, ki pa s performativno prakso vpliva na širši družbeni kontekst. V drugem sklopu se diskurz obravnava kot družbeni kontekst, kjer je fokus proučevanja na družbenih dejanjih in reprodukciji razmerja oblasti – ohrani se sicer dihotomija med diskurzivnim in zunajdiskurzivnim. Tretja oblika pristopov se nanaša na diskurz kot vsedružbeni pojav – ni ločnice med diskurzivnim in zunajdiskurzivnim. Sicer so vse teorije diskurza složne v tezi, da ni vnaprej določene realnosti, temveč da se reprezentacije ustvarijo šele s poimenovanjem, osmislijo skozi jezik (Vezovnik, 2009, str. 18–23).

Diskurzivne strategije (de)politizacije so lahko torej interpretirane skozi vse tri omenjene interpretacije diskurza, morda je pri razpravljanju o Družinskem zakoniku najbolj temeljna prva obravnava diskurza; če akter depolitizira z jezikovnimi sredstvi prepričevanja, govorim o jeziku na mikroravni, npr. analogija ali pretiravanje, ima lahko njegovo stališče velik vpliv na družbeno percepcijo istospolnih partnerstev, še posebej če se večkratno reproducira.

3.2 Depolitizacijska politična kriza

Zadnja leta velja raziskati argument, zakaj reprezentativne demokracije beležijo ero depolitizacije oziroma obdobje post-politike. Debato o depolitizaciji je smotrno proučevati z vidika definiranja politike, tj. kakšna spoznanja o politiki lahko dosežemo, če raziskujemo depolitizacijske diskurzivne prakse. Politika je definirana skozi tri spektre, in sicer institucije vlade, politike izbire in nepredvidljivosti ter politiko ideološkega aparata kot konsenza proti političnim momentom antagonizma (Antal, 2017, str. 590). Pri antagonizmu, ko obravnavam depolitizacijo, je pomembno obdobje po hladni vojni, ko je vzpon neoliberalizma prinesel interese globalnega trga in s tem izključil primerno politično debato, saj je veljala politična apatija in nadzor elit. Skozi oči levih političnih strank je politizacija vrnitev antagonističnih predpostavk, ki ošibijo obstoječ družbeni red; nasprotno, pri depolitizaciji gre za zanemarjanje legitimnosti nekaterih ideoloških izhodišč in zanikanje njihovih političnih argumentov kot neskladje s splošnim interesom (Beveridge, 2017, str. 595).

4 RADIKALNA POLITIKA

V oziru nedavnih migracijskih valov v EU bi lahko bil edini politični argument proti racionalno rasistični EU anti-migrantski politiki Badioujev slogan: "tisti, ki so tukaj, izvirajo od tukaj", kar predstavlja očitno aplikacijo realnosti, saj gre za boj univerzalne emancipacije (Homer, 2016, str. 42–43). Četudi so migranti sicer popolnoma drugo politično vprašanje, gre prav tako za marginalno družbeno skupino, kot so homoseksualci. Foucault je omenjal, da kjer je moč, tam je upor, a obstajajo različne implementacije. Le določen zgodovinski dogodek/moment pa ponudi možnost upor, da postane političen, da ne le nasprotuje dominantni hegemoniji, ampak da morebiti celo zaustavi podrejenost (Smith, 1998, str. 6).

Pri političnih debatah gre zmeraj za nadvlado oziroma prevlado določenih idej, ki bodo strukturirale (državno) politiko, če bodo sprejete. Tisti, ki v trenutni politični areni ne zmagujejo, imajo željo po ideološki spremembi arene, kjer bodo njihovi politični nazori dominantni; običajno se slednje zgodi takrat, ko se izgubi kolektivni interes do predhodne stranke. Tako se začne vsesplošna želja po družbenih spremembah, kjer bo imel več potenciala ravno na novo strukturiran mehanizem odločanja za javno dobro, ki ga lahko strateško uvedejo (Stone, 1988, str. 355).

Ne glede na dejstvo, da je v kompleksnosti političnega zmeraj prisotna neka institucionalna alienacija (glede družbenih tem), je potrebno problematizirati dihotomijo med tistimi, ki so v in zunaj. Gre predvsem za izključevanje tem, ki so dobile oznako ekstremne in ne postanejo niti del politične debate, saj niso v spektru obravnave političnega. Družbe so, ne glede na kompleksnost, podrejene binarni dihotomiji vključenosti in izključenosti – govorimo o pluralnosti mnenj znotraj konvencionalnega diskurza, kar v resnici ni pluralizem, temveč zgolj diferenciacija stališč, ki izhajajo iz enakih percepcijskih matric. Tako so tisti, ki so Zunaj spektra politične obravnave podvrženi samoorganizaciji – npr. Flat Earth Society danes (Vighi in Feldner, 2006, str. 56).

Antagonizem se oblikuje šele med odnosom zatiralca – zatiranega in odnosov, ki se konstruirajo zunaj tega odnosa. V družbenih antagonizmih je pomemben vidik heterogenosti, ki nima dialektičnega nadomestka – vključuje heterogenega Drugega, ki je dialektično nenadomestljiv (Vezovnik, 2009, 252). Homoseksualcem je bila zanikana pravica do porok, posvojitve otrok in ureditvi partnerske zveze – oni so predstavljali tiste Druge, proti katerim so nasprotniki zakonika ustvarili zatiralski odnos. V tem primeru so bili homoseksualci vedno

nekaj več kot le nasprotniki trenutne politične ureditve; niso bili v dialektičnem razmerju z nasprotniki, kajti niso imeli niti diskurzivnega položaja, ki bi jim omogočal obravnavo na enaki ideološki ravni, temveč so predstavljali nekaj, kar je zunaj političnega.

Izhajajoč iz Žižkove predpostavke, da ni moč obravnavati pluralizma mnenj, če vsa izvirajo iz enake ideološke percepcije, nastane mnogo ovir pri reorganizaciji trenutne politike in družbenih sprememb. Na drugi strani pa globalno raste vse več podpore kolektivističnim politikam in humanitarnim gibanjem, ki bi lahko vplivale na različne politične stranke, kot so npr. SD, NSi, ZL; a slednje iniciative bi pri strankah uspele le, če bi bile strukturirane praktično, ne v abstraktnih in idealističnih apelih (Makin-Waite, 2017, str. 99–100).

4.1 Diskurzivni konstrukt javne politike

Praviloma živimo v okoljih, kjer večino vsakodnevnih praks in pojmovanj ne prevprašujemo, saj smo bili socializirani v določenem družbenem kontekstu, kjer se težje oddaljimo od indoktriniranih ideoloških predpostavk, ki definirajo naše delovanje. Tako bi se pravzaprav morali oddaljiti od lastne identitete in objektivno ocenjevati naše percepcijske matrice. Družbeni pomeni in pomenski sistemi pa so kljub samoumevnosti potencialno polje družbenih sprememb; cilj redefinicije nekaterih družbenih prvin ne leži v iskanju logičnih dokazov iz empirije, saj so le-ti le posledica učinkovanja elit na množice. Kjer marginalnim vladajo dominantne družbene skupine, elite vzpostavijo množične ideološke preference in s pomočjo hegemonije⁵ tudi obstanejo (Fischer, 2003, str. 48–49). Zaradi ideologije je težko obravnavati neko objektivnost, če analiziramo npr. jezikovni kod posameznika; vsak posameznik namreč izraža svoje prepričanje skozi subjektivno percepcijo. Subjektivnost, v oziru ideologije, ne obstaja kot dvostopenjski proces rekognicije (sebe in Drugega) – proces interpretacije družbenega v kogniciji posameznika poteče v istem momentu, torej se izražamo subjektivno, ne glede na lastno prepričanje objektivnosti, zaradi predhodne indoktriniranosti, ki usmerja naš vokabular (Zevnik, 2016).

⁵ Gramsci definira hegemonijo kot stanje, v katerem prevladujoči razred ponuja politično, intelektualno in moralno vlogo. Vladajoči razred se ohranja na vrhu hierarhije z družbenim konsenzom in ideologijo, ki velja kot kolektivno sprejeta v družbi. Četudi se ideologija transformira, se oblikuje tako, da je ugodna prevladujočemu razredu (Ramos, 1982).

5 MEDIJSKA ANALIZA POROČANJA MEDIJEV V ČASU PARLAMENTARNIH RAZPRAV

Spodaj navedeno besedilo je povzetek že dokončane analize, ki jo umeščam v kontekst kot primerjavo s parlamentarno razpravo.

5.1 Uvod v medijski vpliv

Novice igrajo pomembno vlogo pri konstrukciji medijskih in družbenih ideoloških preferenc; brali naj bi namreč novice, ki so nam večinoma že znane, predvsem pa naj bi brali tiste vsebine, ki zgolj potrjujejo naša že obstoječa mnenja in poglede na svet. S tem, ko si ustvarjamo modele komuniciranja, si zamišljamo tudi oblike družbenega reda in hierarhije. Mediji sicer konstruirajo realnost, ki pa jo vsi subjekti družbe potrjujejo s performativnostjo zadanih družbenih vlog. Paradoks medijskega vpliva se dojema skozi spekter realnosti: realnost je naravni vir, ki ga venomer primanjkuje, saj je bistvo medijske moči ravno dostop do virov. Stopnja medijske moči se posledično odraža pri vplivu na konstrukcijo reprezentacije družbene realnosti (Rothenbuhler, 2016, str. 22–25).

5.2 Opis vzorca in ugotovitve

Iz analize medijskega poročanja v slovenskem prostoru, ki sem ga opravila preteklo leto, sem analizirala članke tri tedne pred in dva tedna po referendumu. V času kampanje o Družinskem zakoniku sem zbrala 10 člankov časnika Večer, 9 člankov, en intervju in en uredniški uvod pri Žurnal24 in 9 člankov ter en uredniški uvod v časniku Mladina.

V časopisih sem ugotovila dva glavna ideološka preloma. Položaj na ideološkem prelomu sem obravnavala na podlagi levega in desnega političnega stališča do specifične družbene topike; prvič, en je bil versko-institucionalni prelom, kjer na eni strani obstajajo konservativni in patriarhalni pogledi na sprejemanje zakonika in na drugi strani liberalci, ki si večinoma prizadevajo za popolno nevmešavanje Cerkve v politične spremembe. Drug prelom je bil heteronormativno-homofobni, na katerem so bile na eni strani močne zahteve proti istospolnim partnerstvom in posvojitvi otrok. V nasprotju s tem se je na drugem spektru premice spodbujala popolna integracija in enakopravnost pravic istospolnih.

Pri analizi Večera, Žurnal24 in Mladine sem identificirala tri različne ideološke kulture. Pri Večeru so uporabili diskurzivne strategije depolitizacije in politizacije, čeprav slednja ni bila

pogosto implementirana v člankih. Njihove ideološke preference skozi analizo vsebinskih področij člankov podpirajo Družinski zakonik, vendar ne v celoti; ni bilo poročano z vidika prevpraševanja teme ali vključevanja politizacijskega diskurza in pluralizma mnenj. Drugič, Žurnal24 je spodbudil najmanj demokratično razpravo izmed treh izbranih časopisov. Pogosto so se sklicevali na depolitizacijske strategije pri analizi različnih argumentov in mnenj, vendar so bili tudi zgolj opisni članki s pomanjkanjem refleksije. Mladina je omogočila najbolj vsebinsko široko obliko poročanja o predlogu besedila zakonika z uporabo strategij politizacije in depolitizacije. Njihov vsebinski pregled člankov je poudaril, da je stališče časopisa podpiralo referendum, izpostavlja pa depolitizacijske strategije ključnih akterjev na referendumu. Predstavili so kritične argumente obeh strani pri vprašanju Družinskega zakonika; poleg tega so bili edini časopis, ki je izvajal alternativne poglede na politično razpravo.

5.3 Ocena medijske krajine

Pri ocenjevanju medijske krajine, kjer je namen raziskovati stopnjo agonističnega pluralizma, je bil časnik Večer ravno na sredini – primanjkovalo je ideoloških razlik med mnenji, ki bi predstavile alternativen pogled in spodbudile demokratično debato. Medijsko krajino Večera sem zato umestila med konformizem in raznolikost (glej Sliko 3.2); v konformizmu se politizira o enakih uveljavljenih preferencah hegemonije, pri čemer pa so pri raznolikosti predstavljene alternativne rešitve, a z depolitizacijsko strategijo. Tukaj so uporabljene jezikovne strategije antagonistične izključitve, ker ne odpirajo debate s političnimi nasprotniki. Žurnal24 je predstavil najmanj politizacije in argumentacije problematike – njihova ideološka kultura spada nekje med enotnostjo in konformizmom, saj predstavlja praviloma depolitizacijske diskurze. Demokratična debata in nasprotujoči si argumenti so bili predstavljeni tako, da so usmerili debato z apolitičnimi argumenti in izpostavljali pomanjkanje argumentacije pri debati Družinskega zakonika, ampak vseeno niso spodbujali odprte politične debate. Mladina je bil najbolj demokratični časopis izmed treh analiziranih, kjer uvrščam njihovo medijsko krajino nekje med raznolikostjo in pluralizmom, saj so nekateri novinarji depolitizirali glede različnih ideoloških preferenc do Družinskega zakonika, ampak ostali ključni akterji, vključno z uredniškim delom, so politizirali in začeli morebitno pluralistično debato.

Debata na versko-institucionalnem prelomu je bila praviloma dialektična; v vsakem izbranem časopisu je bilo ali središčno stališče, ki je izpostavljalo vprašljive akte Cerkve pri

nasprotovanju Družinskega zakonika, ampak ne kritične refleksije (Žurnal24), kritiko Cerkve z depolitizacijskimi jezikovnimi strategijami, da legitimizirajo njihova dejanja (Večer) ali pa politizacijsko polemiziranje o vplivu religije in ponekod odpiranje debate (Mladina).

Na heteronormativno-homofobnem ideološkem prelomu je Žurnal24 ostal nihilističen, Večer je uporabil strategije politizacije in depolitizacije, ampak praviloma za namen delegitimacije nasprotujočih argumentov. Mladina je uporabila politizacijsko strategijo, da bi opisala njihova prepričanja in podporo, predvsem pa tudi kritizirala tako leve kot desne politične stranke, vpletene v kampanjo.

Slovensko medijsko krajino v času referendumoma 2012 bi umestila med konformizem in raznolikost, ki se skuša bližati pluralizmu; agonistična pluralistična mnenja so bila redko opažena. Ob nagovarjanju preferenc množic za potrditev hegemonске strukture je bilo zabeleženih sicer nekaj različnih mnenj, ampak ne dovolj, da bi lahko Slovenijo umestila kot krajino agonistične politične debate.

6 METODOLOGIJA

Razsežnost (de)politizacijskih strategij bom analizirala z vidika oblike in stila podajanja argumentov določenih strank, predstavnikov strank in ključnih akterjev v nasprotujočih si kampanjah. Analizirala sem tekst parlamentarnih razprav, ki so potekale v štirih edicijah (2. marec 2010, 17. maj 2011, 13. junij 2011 in 2. september 2011), in sicer v mandatnem obdobju 15. 10. 2008 – 21. 12. 2011. Na štirih sejah je bilo zabeleženih 505 izjav.

Pri analizi bom izhajala iz teorije politizacije/depolitizacije ter konceptom agonističnega pluralizma Chantal Mouffe.

Osnovne kriterije za kvalitativno metodo analize besedil sem izbrala iz priročnika *Social Research Methods* (Bryman, 2015), kjer sem razbrala načine kodiranja ter iskanja pojmov, ki se najpogosteje pojavljajo v transkriptu parlamentarnih razprav. Zatem je sledila krajša opredelitev argumentov po Waltonovi argumentacijski shemi. Argumente sem uporabljala v kontekstu dialoga med nasprotniki in zagovorniki zakonika, a sem uporabila le štiri sheme, ki so bile najprimernejše (Vezovnik, 2015, str. 1199).

Kriterije tekstovne analize, ki bodo omogočali celosten vpogled na ideološke obravnave v parlamentu, sem izbrala od avtorjev Maeseleeta in Raeijmaekersove (2017). S pomočjo analitičnih orodij sta raziskovala raven diskurzivne strategije depolitizacije v belgijskih medijih. Njun način obravnave medijskega diskurza bom aplicirala v parlamentarni kontekst, in sicer na štiri ravni obravnave: 1) ideološki prelomi pri temi spremembe Družinskega zakonika, 2) razsežnost (objekti, akterji in ideološke preference strank) in oblike obravnave teme (jezikove in diskurzivne strategije), 3) ideološka kultura stranke (politiziranje/depolitiziranje) in 4) splošna raven agonističnega pluralizma v parlamentu (parlamentarna krajina) (Maesele in Raeijmaekers, 2017, str. 6).

6.1 Opis vzorca in vira

Analizirala sem štiri parlamentarne seje, ki so se osredotočale na obravnavno Družinskega zakonika. Seje so bile 2. marca 2010 – prva in najobsežnejša obravnava Predloga družinskega zakonika, 17. maja 2011, 13. junija 2011 (sprejem zakonika v Državnem zboru) in še ena izredna seja po referendumu, 2. septembra 2011 (zahteva DZ, da Ustavno sodišče presodi, ali bi z odložitvijo uveljavitve Družinskega zakonika ali zaradi njegove zavrnitve na referendumu

lahko nastale protiustavne posledice). Družinski zakonik je urejal področje družin, zakonskih razmerij znotraj, med drugim tudi istospolnih, partnerskih zvez, področje posvojitvev otrok in urejanje položaja istospolnih partnerskih zvez.

Glavni akterji razprav so bili sprva predlagatelji zakonika, torej dr. Ivan Svetlik (SD), dr. Anja Kopač Mrak (SD), Andreja Črnak Meglič (SD) nato France Cukjati (SDS), Branko Grims (SDS), Miran Györek (SNS), Zmago Jelinčič (SNS), Ljubo Germič (LDS), Vito Rožej (Zares), Jakob Presečnik (SLS).

Ideološka kultura je bila precej raznolika glede na specifične stranke. Praviloma so politizacijsko strategijo za obravnavo argumentov uporabljali predvsem zagovorniki zakonika, torej SD, LDS, Zares, DeSUS in Solidarnost, ki so pogosto govorili o pravnih ureditvah in sistemskih spremembah. Glavne teme, ki so jih zagovarjali, so vključevale varstvo otrok in enakopravnost različnih družbenih skupin pred zakonom. Nasprotniki zakonika so pogosto izpostavljali družino kot vrednoto, zagovarjali principe naturalizma in zdravorazumskega interpretiranja ter postavljali otroka v središče.

7 ANALIZA PARLAMENTARNIH RAZPRAV

Pri analizi parlamentarnega transkripta sem imela dve različni metodi, in sicer sem sprva kodirala tekst za vsebinski pregled in dodala krajšo analizo argumentov, nato pa podrobneje izvedla celosten tekstovni pregled s pomočjo kriterijev za ocenjevanje ravni depolitizacije pri političnih razpravah. Analizirala sem transkripte štirih sej parlamentarnih razprav; zabeležila sem 505 izjav. Izjave sem identificirala od trenutka, ko je poslanec prejel besedo in pričel argumentirati svoje stališče, dokler ni zaključka argumentacije potrdil predsednik Državnega zbora.

Material sem kodirala tako, da sem iskala pojme, ki se najpogosteje pojavljajo v transkriptu parlamentarnih razprav. Vprašanja, s katerimi sem se ukvarjala pri kodiranju transkripta so bila: kakšne so ključne kategorije, ko obravnavajo predlog Družinskega zakonika, katere topike se razvijajo iz naštetih kategorij in s kakšnimi vprašanji se ukvarjajo poslanci v parlamentu (Bryman, 2015, str. 581). Kodiranje sem sklenila z devetimi argumentacijskimi shemami od Waltona (obrnava politično argumentiranje) (Vezovnik, 2015, str. 1199).

Svoja stališča in mnenja so poslanci pojasnjevali s pomočjo argumentacije. Argument je eden izmed osnovnih delov politične razprave, oziroma mikroravni političnega komuniciranja. Walton je mnenja, da argumente uporabljamo, ko želimo podpreti neko trditev in ob tem navajamo razloge za podporo – uspešna argumentacija je torej, ko so udeleženci pripravljani prisluhniti argumentom nasprotujoče skupine. Osnovna značilnost argumentacije je aktivnost, kjer se uporablja jezik, da bi posameznik dosegel določen cilj (Vezovnik, 2015, str. 1193–1194).

Diskurzivne strategije sem analizirala skozi štiri ravni obravnave, ki so bile prvotno za analizo medijskega diskurza, a so aplikativna v katerikoli medijski kontekst: 1) ideološki prelomi, 2) razsežnost (objekti, akterji in ideološke preference strank) in oblike obravnave teme (vokabular in diskurzivne strategije), 3) ideološka kultura stranke (politiziranje/depolitiziranje) in 4) splošna raven agonističnega pluralizma v parlamentu (parlamentarna krajina) (Maesele in Raeijmaekers, 2017, str. 6).

7.1 Vsebinski pregled parlamentarnih razprav in interpretacija

Sprva sem se osredotočala na vsebinski pregled argumentov, ki sem jih povzemala po Waltonovi argumentacijski shemi. Uporabila sem štiri sheme, in sicer argument iz ekspertnega mnenja, argument večinskega mnenja, argument iz analogije in argument spolzkih tal (Vezovnik, 2015, 1199–1205).

7.1.1 Argument iz ekspertnega mnenja

Pri argumentaciji želimo praviloma podpreti določeno trditev z navajanjem dejstev in podatkov, ki se pogosto črpajo iz znanstvenih in strokovnih virov – a tukaj pride do problematizacije kredibilnosti in zaupanja v določen strokovni vir. Pri obravnavi Družinskega zakonika je bila ravno težava glede obravnavanja nekaterih virov kot nestrokovnih ali predpostavljeni nekredibilnosti s strani udeležencev debate (Vezovnik, 2015, str. 1199). France Cukjati (SDS) je začel debatirati o homoseksualnosti z vidika znanosti ter sklicevanjem na številne pretekle raziskave in trdil, da se bo vzdržal lastnega komentarja, četudi je svoj »komentar« podal z naracijo; torej izbiro tem in načinov interpretacije homoseksualnosti: kot nevroza, psihoterapevtsko zdravljenje, povezanost homoseksualnosti z deviantnim obnašanjem, itd. Usmeri debato s tem, da prične z debatiranjem o homoseksualnosti in sklene z varstvom otrok.

7.1.2 Argument večinskega mnenja: zakonik in družbene razmere

Najpogostejši argument nasprotnikov Družinskega zakonika je bil argument večinskega mnenja, ki se sklicuje na večinsko prakso, kolektivne družbene nazore. Tako se določeno dejanje ali akt dojema kot resnično, saj je ugodno za večino in se njene legitimnosti praviloma ne prevprašuje (Vezovnik, 2015, str. 1201).

Tako nasprotniki kot zagovorniki zakonika so se sklicevali na družbene razmere in večinsko mnenje kot enega izmed razlogov za/proti zakoniku. Mnogokrat so zagovorniki zakonika izpostavljali pomembnost sprejetja zaradi sodobnih razmer, civilizacijskega napredka in modernizacije slovenske družbe, medtem ko so nasprotniki trdili ravno obratno, torej neprimernost trenutnih družbenih razmer za sprejetje zakonika, ker bi bil otrok stigmatiziran. Franc Bogovič je podal svoje mnenje v imenu SLS: "/.../ ta del pa prepustili mogoče za kasnejši čas, ko bo evolucija človeštva, kot sami pravite, dosegla še večji razvoj, zaenkrat nam pa, kot sem že dejal, tako naravne zakonitosti in tudi krščanske vrednote ne dopuščajo,

da bi takšen zakon podprli.". Srečko Prijatelj (SLS) o homoseksualcih in večinskemu prepričanju: "Da verjetno ni nikogar od staršev, tudi danes ga ni tukaj prisotnega, ki bi želel imeti tako opredeljena otroka."

7.1.3 Argument iz analogije

Argument iz analogije se zmeraj nanaša na določen primer, kjer obravnavamo eno situacijo in da bi podkrepili smisel argumenta, podamo podoben primer ter njegove rezultate (Vezovnik, 2015, str. 1203).

Čeprav redkeje, so prav tako depolitizirali zagovorniki zakonika, ki so ponekod opustili kultivirano debato. Luka Juri (SD) pričenja s kritiko Jelinčiča: "Kolega Jelinčič, ki to obeša na veliki zvon, naj bi namreč rad imel dekleta, sam pa ima dve hčerki. Če izhajamo iz tega, kar on sam sklepa (Jelinčič je posploševal, da bi z legalizacijo posvojitvev otrok istospolnim partnerjem lahko legalizirali tudi pedofilijo), le kaj se potem dogaja v hiši Jelinčič, ko se ata in hčerki kopata," poleg depolitiziranega pristopa pa izpostavi medikalizacijo homoseksualnosti kot primerljivo z nacistično prakso. Franco Juri (Zares) izpostavi opozicijske komentarje: "Bila je omenjena zgodovina. Auschwitz, Dachau, Treblinka itd. V teh znanih peklih so Jude označevali z Davidovo zvezdo. /.../ homoseksualce z roza trikotnikom. Te barve v trikotnikih utegnejo postati spet srhljiva prispodoba nekaterih razmišljanj, ki smo jih zaznali danes med vrsticami nekaterih razprav," čigar primerjava z nacističnimi praksami je bila del burnih razprav v nadaljnjih obravnavah.

7.1.4 Argument spolzkih tal

Argument spolzkih tal zadeva negativne posledice, ki so navedene kot svarilo nasprotujoči strani; prisoten je praviloma pri etičnih vprašanjih, saj izpostavi negativne učinke nekega dejanja (Vezovnik, 2015, str. 1205).

Cilj za pobudo Družinskega zakonika France Cukjati (SDS) navede tako: "/.../ ampak očitno v sami degradaciji klasične družine. V nespoštovanju, nevrednotenju, v črtanju drugega stavka 3. člena za zdaj še veljavnega zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki se glasi: 'Pomen zakonske zveze je v zasnovanju družine.'" Svoj strah pred posvojitvami otrok s strani istospolnih partnerjev enači s posvojitvami pedofilov in zoofilov, ker naj bi šlo pri njih tudi za neke vrste spolno usmerjenost.

Retorična sredstva pretiravanja so praviloma uporabljali nasprotniki zakonika, kjer so spolne deviantnosti enačili s homoseksualnostjo in stereotipizirali, da bi dosegli zaželeni prepričevalni učinek. Zmago Jelinčič Plemeniti (SNS): "Danes imamo v Sloveniji hude probleme s spolnimi sprevrženostmi v zvezi z bulmastifi. Ali naj pričakujemo, da bo naslednjič ista koalicija predlagala, da se uzakoni pedofilija?"

7.2 Interpretacija in diskurzivne strategije

7.2.1 Ideološka preloma

Iz parlamentarnih razprav sem razbrala dva ideološka preloma kot v moji medijski analizi iste teme. Izpostavila bi heteronormativno-homofobni prelom, na katerem so bile na eni strani močne zahteve proti istospolnim partnerstvom in posvojitvi otrok, predvsem s strani SDS in SNS, pa tudi SLS in nekaterih poslancev DeSUS-a. Györek (SNS) omeni: "Res, sam osebno ne morem razumeti homoseksualnih potreb, zagotovo pa vem, da je homoseksualnost, tako pederastija kot lezbijstvo, biološka, evolucijska deviacija, ki bi jo bilo smotrneje zdraviti, bodisi psihiatrično, terapevtsko ali pa tudi medikamentozno.". V imenu SNS-a je tudi Sara Viler opisovala homoseksualnost kot koruzništvo in kot poligamno prakso. Slabšalne prisposode homoseksualcem so bile jedro argumentacije mnogim poslancem SNS-a, saj so tako želeli opredeliti parlamentarno razpravo kot nepomembno za obravnavo. Homofobija je bila razvidna tudi pri medikalizaciji homoseksualnosti, kjer France Cukjati (SDS) trdi: "Človeku v stiski, človeku, ki ima nenaravna nagnjenja, se ne posmehuje, ampak se mu skuša pomagati in ga tudi zdraviti, če je na to pripravljen."

Na drugi strani preloma so bili zagovorniki zakonika, ki so podpirali integracijo istospolnih partnerjev in enake pravne pogoje istospolnih partnerstev s heteroseksualnimi; slednje je zagovarjala koalicija – SD, LDS, Zares, Solidarnost in nekateri poslanci DeSUS-a. Drug prelom je bil sicer manj opazen, a vseeno prisoten, in sicer versko-institucionalni prelom, kjer so bile na eni strani argumentirane patriarhalne in krščanske vrednote, pri čimer so na drugi strani, praviloma liberalci, kritizirali argumentacijo pravnih zadev na podlagi verskih moralnih prepričanj.

7.2.2 Ideološka kultura

Ideološka kultura je bila precej raznolika glede na specifične stranke. Praviloma so politizacijsko strategijo za obravnavo argumentov uporabljali predvsem zagovorniki zakonika, torej SD, LDS, Zares, DeSUS in Solidarnost. Sicer so nekatere depolitizacijske prakse uporabljali tudi SD in Zares, npr. Luka Juri (SD) ob kritiki Jelinčiča: "Kolega Jelinčič, ki to obeša na veliki zvon, naj bi namreč rad imel dekleta, sam pa ima dve hčerki. /.../ le kaj se potem dogaja v hiši Jelinčič, ko se ata in hčerki kopata," pri čemer so najbolj politizirano razpravo vzdrževale stranke LDS, Solidarnost in SD (predvsem dr. Ivan Svetlik), ki so praviloma govorili o pravnih ureditvah in sistemskih spremembah. Glavne teme, ki so jih zagovarjali, so vključevale varstvo otrok in enakopravnost različnih družbenih skupin pred zakonom.

Nasprotniki zakonika so pogosto izpostavljali družino kot vrednoto, zagovarjali principe zdravorazumskega dojemanja ter postavljali otroka v središče. Uporabljali so več depolitizacijskih strategij kot zagovorniki zakonika, kot sem predvidela v hipotezah; najmanj demokratično razpravo je vodila SNS, še posebej Zmago Jelinčič Plemeniti, saj se ni fokusiral na temo razprave. Pojem odpiranja/zapiranja debate je bilo pogosto opaziti, saj so nekateri nasprotniki zakonika, predvsem SNS in nekateri SDS poslanci opredeljevali parlamentarno razpravo o zakoniku kot trivialno glede na takratne gospodarske razmere. Npr. izjava Radovana Žerjava (SLS): "Gre skoraj za partizanski boj, za rešitev, ki je pa narod noče. /.../To bi sam osebno razumel, če bi s temi rešitvami reševali krizo, finančno, gospodarsko krizo, pa bi bili prisiljeni, da nekatere rešitve sprejemamo, zato ker se zavedamo, da je situacija resna.". Tudi Grims želi preusmeriti debato v nedelovanje koalicije: "/.../ koalicija vrgla v politično areno samo zato, da ne bi govorili o tem, kako gospodarsko katastrofalno neuspešno koalicijo imamo," s čimer obravnava Družinski zakonik kot manever koalicije za preusmeritev pozornosti. Tudi Jakob Presečnik (SLS) trdi podobno: "/.../ odpirajo v družbi nepotrebne ideološke razprave.". S tem, ko so opisovali razpravo kot nepomembno, so skušali razvrednotiti in usmeriti obravnavo Družinskega zakonika k njim pomembnejšim temam. So pa tako zagovorniki kot nasprotniki politizirali ter depolitizirali, a je splošna analiza parlamentarnih razprav bolj v smeri depolitizacijskih praks.

7.2.3 Depolitizacijske prakse – racionalizacija, moralizacija, naturalizacija

Vidiki racionalizacije in moralizacije so bili prisotni pogosto takrat, ko se je govorilo o odgovornosti: Eva Irgl se je v imenu SDS sklicevala na odgovorne in neodgovorne akterje. Odgovornost poveže s trenutnimi družbenimi okoliščinami: "V tem trenutku sem sama mnenja, da družbeno okolje, v katerem smo, ni pripravljeno na takšne posege, pa to ni nestrpno stališče.". Branko Grims (SDS) omeni krizo (tradicionalnih) vrednot pri posvojitvah otrok v istospolno partnersko skupnost: "/.../ vprašanje obče človeških vrednot, ali ima katerakoli država ali ima katerakoli koalicija legitimiteto, da na institucionalni ravni z zakonom vnaprej odvzame otroku pravico do mame in očeta, in da pri tem povsem sprevrže temeljni pojem družine.". Nadaljuje Zmago Jelinčič Plemeniti (SNS): "Žalostno je, da na ta način izsiljujete in ne dovoljuate debate. Vedno sem mislil, da je parlament tisto mesto, kjer si lahko povemo vse," četudi je njegova argumentacija slonela na depolitizacijskih diskurzih: racionalizacija, personalizacija oziroma osebni vtisi in moralizacija. Andreja Črnak Meglič nasprotuje zgoraj naštetim komentarjem in izpostavi načine argumentacije opozicije: "/.../ moč protiargumentov ni slonela na strokovnih argumentih, ampak je temeljila na stališčih, verovanjih, prepričanjih in predsodkih."

Naturalizacija v parlamentarnih debatah je bila prisotna na vsaki seji. Nasprotniki zakonika so argumente določali na podlagi dojetanja narave in naravnih danosti, katere bi bila krivica kršiti. France Cukjati (SDS) zavrne zakonik z besedami: "/.../ ker bistveno spreminja razumevanje slovenske družine.". Zakonik naj bi razvrednotil naravno usmerjenost v novo življenje in bil nevaren za demografsko ogrožen slovenski narod, saj je pomen zakonske zveze v zasnovanju družine. Navede citat Ustavnega sodišča, ki različen pravni položaj zakonske zveze in istospolne partnerske skupnosti ne opredeli kot diskriminatornega, ampak kot le spoštovanje naravnih bioloških danosti. Radovan Žerjav (SLS) se opredeli podobno: "Tokrat gremo direktno proti naravi. Mimogrede, zgodovina nas uči, da dejanja proti naravi niso dobra in da so nevarna."

Moraliziranja kot legitimnega obravnavanja argumentov so se posluževali prav tako praviloma poslanci desnih strank. Predlagatelji zakonika (SD) so izpostavljali pravice otroka v ospredju in da imajo pravico do posvojitve otroki, ne starši. Franc Jurša (DeSUS) meni: "kot navajajo predlagatelji, osnovni cilj izboljšanje položaja otrok v družinskih razmerjih predvsem pred, med in po postopkih pred sodiščem. "

V nasprotju z zagovorniki so tisti, ki so do zakonika nenaklonjeni, izpostavljali odloke o otrocih v zakoniku kot skrito agendo za doseganje pravic istospolnih partnerstev ter hkrati

izpostavljali homoseksualni lobi. Otrok naj bi bil v takšnem zakoniku razvrednoten. Jakob Presečnik (SLS) nasprotuje zakoniku: "/.../ da želi Vlada Republike Slovenije v predlogu družinskega zakonika le urediti pravice istospolnih skupnosti na račun pravic otrok.". Györek (SNS) poudari, da so otroci le stranskega pomena pri zakoniku: "Da ne govorim nadalje o samem vsebinsko-socialnem eksperimentu z otrokom.". Pri varstvu otrok France Cukjati racionalizira z vidikom normalnosti: "da velja za družino, tako kot pojmuje normalni Slovenci, in ne za istospolno partnersko skupnost," kar da negativno konotacijo vsem tistim, ki niso dojeti kot normalni Slovenci, npr. zagovorniki zakonika.

Praviloma tudi od svojih izvornih pozicij nobena stranka ni odstopila, temveč so se proti koncu razprav argumenti nekoliko ponavljali in so nizali drug drugemu pravzaprav povzetke zakonika. Prisotne so bile torej različne ideološke preference, a ne mnogo kultiviranega diskurza.

7.2.4 Parlamentarna krajina

Raven agonističnega pluralizma se giba med parlamentarno raznolikostjo in pluralizmom. Predstavljene so bile različne politične preference, s tem da je bil ponekod politiziran, ponekod (praviloma pri nasprotnikih zakonika) pa depolitiziran diskurz. Politiziran diskurz je pripomogel pri ohranjanju razprave kot politične, pri čemer je depolitiziran diskurz zreduciral razpravo na antagonistično. Bile so torej tako antagonistične kot agonistične razprave, s tem da je bilo več depolitizacije prisotne pri nasprotnikih zakonika, zato ne morem depolitizacije in pomanjkanja kultiviranega govora posplošit ne celotno parlamentarno razpravo. Kultiviran govor je bil praviloma podan pri podpornikih zakonika.

7.3 Preverba hipotez

V nalogi sem si postavila tri hipoteze, in sicer:

1. V slovenskem parlamentu je bila depolitizacijska diskurzivna strategija prevladujoča pri obravnavi teme in podajanju argumentov.
2. Depolitizacijsko strategijo so v večji meri uporabljale desne politične stranke.
3. Politizacijsko strategijo so v večji meri uporabljale leve politične stranke.

Hipotezo 1 lahko le delno potrdim, saj je bila depolitizacijska praksa prevladujoča, a le pri nasprotnikih zakonika, pri podpornikih zakonika je bilo depolitizacijskih pristopov manj.

Vsesplošen parlamentarni uvid vokabularja torej ne morem zgostiti zgolj kot depolitizacijskega.

Hipotezo 2 lahko potrdim, saj so moralizirale, racionalizirale in naturalizirale večinoma desne politične stranke, nasprotnice zakonika.

Hipotezo 3 lahko prav tako potrdim, saj je argumentacija praviloma levih političnih strank temeljila na trdnejši opori in večji kredibilnosti kot argumentacija desnih strank; niso se sklicevali na argument večinskega mnenja, naravne zakonitosti in vrednote, temveč stremeli k zakonodajnemu napredku.

8 DISKUSIJA

V diplomski nalogi sem raziskovala raven depolitizacijskih strategij v parlamentarni razpravi o Družinskem zakoniku leta 2012 v času pred-referendumskih kampanj. Pri analizi transkripta sem proučevala vidike depolitizacije in politizacije. Depolitizacija je diskurzivna logika, ki implementira in pozicionira teme kot naravne in logične. Posledično so dojete kot neizogibne s tremi diskurzivnimi strategijami: racionalizacija, moralizacija in naturalizacija, npr. prepoved istospolnih porok, ker niso naravne in da bi obvarovali otroke. Politizacija, ki naj bi bila zaželeno in konstruktivno usmerjena glede načina, kako potekajo debate in ideološke preference v njih. Je diskurzivna logika, ki ne stremi k iskanju dialektičnih pogledov, da bi poudarile moralni konsenz, temveč je cilj odkriti različne ideološke predispozicije.

Ideološke preference v parlamentu so bile polarizirane; podporniki zakonika – SD, LDS, Zares, Desus, Solidarnost – so praviloma uporabljali več politizacijskih strategij, od pravnih ureditev do argumentiranih odgovorov in kritizirali argumentacijo na podlagi racionalizacije, moralizacije ter naturalizacije. Sicer so uporabljali tudi depolitizacijske prakse, kjer so npr. navedli protiargumente nasprotnikom zakonika na osebni ravni, ampak so slednja ravnanja uporabljali v večini nasprotniki zakonika, predvsem SNS, SDS in SLS. Pogosto so izpostavljali krizo vrednot, tradicionalno družino, zlorabo otrok in homofobne komentarje. Parlamentarna krajina oziroma raven agonističnega pluralizma se giba med parlamentarno raznolikostjo in pluralizmom – bile so tako antagonistične kot agonistične razprave, s tem da je bilo veliko depolitizacije. Glavne teme iz transkripta so bile obravnava zakonika kot nepomembnega, homofobne prisposodbe, retorično sredstvo prepričevanja s pretiravanjem (tako zagovorniki kot nasprotniki), sklicevanje na naravo, tradicionalne okoliščine in moralo, zagovarjanje otrok oziroma kršenje otrokovih pravic in sklicevanje na družbene okoliščine kot neprimerne/primerne za sprejetje zakonika.

Zanimivo je, da so moje ugotovitve iz parlamentarnega transkripta sovpadale z ugotovitvami iz slovenske medijske analize poročanja o kampanji v istem obdobju. Slovenska medijska krajina se ni precej spremenila od leta 2012 – Večer je ohranil svojo ideološko kulturo, Žurnal24 se je popolnoma digitaliziral, Mladina pa je tudi ohranila svoj sloves in poslanstvo progresivnega časopisa. Prav tako sta bila zabeležena dva ideološka preloma v medijih, tako kot v parlamentarnem transkriptu, in sicer heteronormativno-homofobni in versko-institucionalni prelom.

Potrdila sem dve hipotezi, eno delno; prvo hipotezo, ki je predpostavila, da je bila depolitizacijska diskurzivna logika prevladujoča, sem le delno potrdila, ker je bila prevladujoča pri argumentaciji nasprotnikov zakonika, a ne pri vsesplošni parlamentarni razpravi. V drugi hipotezi sem predpostavila, da so desne politične stranke depolitizirale pri obravnavi zakonika, kar se je izkazalo za resnično, saj so bile praviloma hkrati nasprotnice zakonika, ki so se sklicevale na moralizacijo, racionalizacijo in naturalizacijo. Potrdila sem tudi tretjo hipotezo, kjer sem raziskovala, ali so leve politične stranke praviloma uporabljale politizacijo; njihova argumentacija je temeljila na trdnejši opori in večji kredibilnosti kot argumentacija desnih strank.

9 APLIKACIJA NA SODOBNO OKOLJE IN MOREBITNE IZBOLJŠAVE

Kot je Pušnikova (2003) ugotovila, politični konsenz v slovenskem dokumentarnem filmu (Preverjeno in Tednik) ni bil rezultat kritičnega raziskovanja ali pluralizma mnenj, ampak nastanek v sferi ideološkega diskurza, ki ne predstavlja kompleksnosti razmerij in odnosov, ampak reducira družbeno delovanje skozi binarne opozicije (normalno – nenormalno, dobri – slabi akterji). Politični konsenz se artikulira skozi depolitizacijske prakse, natančneje moralizacijo, saj ponujajo zdravorazumske diskurze in oblastne mehanizme, ki spodbujajo hegemonijo v Sloveniji (Pušnik, 2003, str. 284).

Mouffe (2011) je v svoji knjigi *On the political* opisovala problem depolitiziranosti in tega, kar dojemamo kot politično obravnavo. Prepričana je, da bi morala biti politična vprašanja obravnavana politično, a ne le skozi oči strokovnjakov, ki so specializirani za specifična družbena vprašanja, temveč iskanje rešitev med različnimi konfliktnimi političnimi alternativami. Nezmožnost analize problemov skozi politični spekter pripisuje kot posledico nekritičnega sprejemanja hegemonije liberalizma. Pri slednji gre za racionalistični in individualistični pristop, ki izključuje možnost kolektivnih identitet; liberalno dojetje pluralizma vedno stremi k neki harmonični zadovoljivosti, saj naj bi sicer obstajala različna mnenja, ki pa lahko delujejo le kot celota. Vsak konsenz deluje na podlagi izključitve nečesa drugega, zato ni moč govoriti o »racionalnem« konsenzu (Mouffe, 2011). Wingenbach polemizira o agonistični demokraciji kot o polju, kjer v politično spada praksa kritičnih replik in argumentov, ki niso nikoli avtomatizirana, predvidena ali ukazana s strani avtoritete (Wingenbach, 2011). V idealnem smislu bi torej bilo smotrno izničiti antagonistično perspektivo prijatelj/sovražnik, temveč izpostaviti priznanje različnih konfliktnih nasprotij, ki so popolnoma legitimne in so lahko obravnavane v enakem političnem momentu. Nasprotujoča mnenja bodo del kritične debate, a nikoli naj ne bi bila odvzeta pravica argumentacije svojega stališča; kot se dogaja npr. v parlamentu, kjer se nasprotujoča mnenja pogosto »izključi« iz debate obravnave. Cilj bi bilo stremeti torej k agonističnemu pluralizmu – množtvu nasprotujočih si mnenj, ki niso v hierarhičnih odnosih, temveč velja obravnava na enaki ravni in ne nujno zahteva političnega harmoničnega konsenza.

Tudi v današnjem političnem prostoru imamo bodisi prisotnost različnih mnenj v parlamentu in priznavanje le tega, npr. spoštujem vaše mnenje, a vendar, ... tukaj se porajajo raznolikosti, a ne možnost iskanja alternativ. Pogosto se zavrača tuje argumente zgolj zaradi pripadnosti specifični stranki, npr. SD zavrne SDS ali obratno. Teme, ki naj ne bi bile obravnavane, so

potisnjene na stran in se vsebina ne obravnava oziroma se debatira o homoseksualnosti in homofobiji, ko bi se v resnici moralo o pravnih razlikah. Sicer pa za sodobni politični prostor velja precejšnja apatija, predvsem s strani mladih. Mnogi politiki se uveljavljajo skozi družbena omrežja, kjer pa ni moč niti govoriti o politizaciji/depolitizaciji, saj ni politične vsebine; Instagram, Facebook. Razvidno je, da so politična orodja bistveno drugačna kot 10 let nazaj in so politične kampanje praviloma tudi temu prilagojene. Tradicionalni kanali, vsaj javna televizija, so prispevali nekoč k pluralizmu tako vsebine kot mnenj, digitalni algoritmi pa omogočajo vsakemu uporabniku personalizirano spletno izkušnjo – na podlagi prejšnjih iskanj se bodo pojavile vedno iste vsebine, zmeraj enaki ideološki pogledi, posamezniki iščejo vsebine, ki že potrjujejo njihov pogled na svet; desno politično usmerjeni so lahko še bolj desno usmerjeni, levičarji so lahko še bolj levo usmerjeni, kar pravzaprav zmanjšuje pluralizacijo in možnost agonističnih razprav. Menim, da bi toliko svobode, kot nam internet še ponuja (vsaj dokler velja nevtralnost interneta pri nas), morali izkoristiti in uporabljati različne kanale, da postanemo tudi sami dovzetni in pripravljeni na iskanje alternativ in ne konsenzualnih hegemonskih rešitev.

10 VIRI

1. Antal, A. (2017). The political theories, preconditions and dangers of the governing populism in Hungary. *Politologicky časopis*, 24(1), 5–20. DOI: 10.5817/PC2017-1-5
2. Beveridge, R. (2017). The (ontological) politics in depoliticisation debates: Three lenses on the decline of the political. *Political Studies Review*, 15(4), 589–600. DOI: 10.1177/1478929916664358
3. Bryman, A. (2015). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
4. Č., A. (2012, 3. januar). Primc: potrebne podpise bomo zbrali ta ali prihodnji teden. *MMC RTV SLO/STA*. Dostopno prek <http://www.rtv slo.si/slovenija/primec-potrebne-podpise-bomo-zbrali-ta-ali-prihodnji-teden/273992>
5. Družinski zakonik. (2011, 26. november). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Dostopno prek: http://web.archive.org/web/20110926104357/www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/zakonska_zveza_in_druzinska_razmerja/druzinski_zakonik1/
6. Feldmann, M. in Kuokštis, V. (2017). Currency boards, depoliticization and macroeconomic stability: the political economy of institutional complementarities. *Policy Studies*, 38(4), 356–374. DOI: 10.1080/01442872.2017.1318845
7. Fischer, F. (2003). *Reframing public policy*. New York: Oxford University Press.
8. Hartley, S., Pearce, W. in Taylor, A. (2017). Against the tide of depoliticisation: the politics of research governance. *Policy & Politics*, 45(3), 361–77. DOI: 10.1332/030557316X14681503832036
9. Homer, S. (2016). *Slavoj Žižek and radical politics*. New York: Routledge.
10. Howarth, D. in Torfing, J. (ur). (2005). *Discourse theory in European politics: Identity, policy and governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. DOI: 10.1057/9780230523364
11. Hunsmann, M. (2016). Pushing ‘global health’ out of its comfort zone: Lessons from the depoliticization of AIDS control in Africa. *Development and Change*, 47(4), 798–817. DOI: 10.1111/dech.12241
12. Laclau, E. in Mouffe, C. (1987). *Hegemonija in socialistična strategija : k radikalni demokratični politiki*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

13. Maesele, P. in Raeijmaekers, D. (2017). Nothing on the news but the establishment blues? Toward a framework of depoliticization and agonistic media pluralism. *Journalism*, 00(0), 1–18. DOI: 10.1177/1464884917739476
14. Makin-Waite, M. (2017). Communism, democracy and the left. *Soundings: A Journal of Politics and Culture*, 65(2017), 90–101.
15. Mouffe, C. (2011). *On the political*. New York: Psychology press.
16. Pepermans Y. in Maesele P. Manufacturing and challenging climate consent in Belgian news coverage of climate change (2000-2012). *In progress for publication submission to Science Communication*.
17. Pušnik, M. (2003). Moralizacija kot estetski projekt dokumentarnega žurnalizma: o urbanih legendah, meganormalnosti in globokem tovarištvu. *Teorija in praksa*, 40(2), 267–286. Dostopno prek <http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20032pusnik.pdf>
18. Ramos, V. Jr. (1982, marec–april). The concepts of ideology, hegemony, and organic intellectuals in Gramsci's marxism. *Theoretical Review*, 27. Dostopno prek <https://www.marxists.org/history/erol/periodicals/theoretical-review/1982301.htm>
19. Rothenbuhler, E. W. (2016). Ritual v mediatizirani družbi. M. Pušnik, B. Luthar in D. Jontes (ur.), *Ritualno komuniciranje* (str. 7–35). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
20. Smith, A. M. (1998). *Laclau and Mouffe: The radical democratic imaginary*. London: Routledge.
21. Stone, A. D. (1988). *Policy paradox: The art of political decision making*. New York: Norton.
22. Vezovnik, A. (2009). *Kritična analiza diskurzivne konstrukcije kolektivnih identifikacij: primer slovenstva* (doktorska disertacija). Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
23. Vezovnik, A. (2015). Slovenski predlog Družinskega zakonika in njegovi politični argumenti. *Teorija in praksa*, 52(6), 999–1019. Dostopno prek <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-A85QWRPN/8fdae0af-2f97-42ea-a53d-78cd1c92afe0/PDF>
24. Vighi, F. in Feldner, H. (2006). Beyond liberal democracy: Slavoj Žižek and the politics of ideology critique. *New Formations*, (58), 53–62. Dostopno prek <http://orca.cf.ac.uk/id/eprint/56231>
25. Waaldijk, K. (2000). Civil developments: patterns of reform in the legal position of same-sex partners in Europe. *Canadian Journal of Family Law*, 17(1), 62–88.

Dostopno prek https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/5228/6_170_067.pdf?sequence=1

26. Wingenbach, E. C. (2011). Institutionalizing agonistic democracy : Post-foundationalism and political liberalism. *Critical Policy Studies*, 6(4), 480–482. DOI: 10.1080/19460171.2012.730762
27. Wood, M. (2016). Paradoxical politics: Emergency, security and the depoliticisation of flooding. *Political Studies*, 64(3): 699–718. DOI: 10.1111/1467-9248.12192
28. Zevnik, A. (2016). *Lacan, Deleuze and world politics : Rethinking the ontology of the political subject*. New York: Routledge.